

Oranje op locatie

Een wandeling door de historie van ons koningshuis

Op Koninginnedag ziet Nederland oranje van de mensen. Bij een voetbalwedstrijd van het Nederlandse elftal dost vrijwel iedereen zich oranje uit. Oranje lijkt wel de kleur van Nederland. Hoe komt dat? Dat heeft alles te maken met het feit dat het Nederlandse koningshuis voortkomt uit het Huis van Oranje-Nassau. In de zestiende eeuw stelde de Spaanse koning Filips II een zekere Willem, graaf van Nassau en prins van het Zuid-Franse vorstendom Orange, aan als stadhouder van de Nederlanden. Meer stadhouders uit dit Huis volgden, zoals Maurits en Frederik Hendrik. Omdat stadhouder Willem III in 1702 kinderloos stierf, ging de erfopvolging later over naar de Friese stadhouderstak. Het huidige koningshuis stamt dus niet rechtstreeks af van Willem van Oranje, maar van diens broer Jan VI (de Oude) van Nassau.

In deze wandeling loopt u langs een aantal locaties die een rol speelden of spelen in de geschiedenis van de Oranjes, zoals ze kortweg worden aangeduid. Op één moment in de wandeling (na nummer 10) kunt u kiezen voor een langere route; bij nummer 16 sluit u weer aan op de korte route.

1

Hofweg 1H

Huis voor democratie en rechtsstaat

De wandeling begint bij het Huis voor democratie en rechtsstaat aan de Hofweg. Het Huis is een landelijke, niet aan partijen gebonden organisatie die burgers informeert over de democratische rechtsstaat. Daarnaast wil het Huis iedereen in staat stellen om actief aan politieke besluitvorming deel te nemen. Om deze doelstellingen te bereiken, biedt het Huis een groot aantal programma's, activiteiten en projecten aan. Ook rondleidingen en wandelingen door politiek Den Haag behoren daartoe.

Koning Willem I

2

Hofweg

Beeld koning Willem II

Vanaf Hofweg 1 is aan de overkant van de straat, op de hoek van de Hofvijver, een beeld van koning Willem II te zien. Zijn vader Willem I werd in 1815 de eerste koning van Nederland. Hij had in die positie veel macht. Koning Willem II ging vooral de geschiedenis in als de koning die de grondwet van 1848 goedkeurde. Daarin werd de macht van de koning beperkt en kreeg het parlement, de Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal, juist meer te zeggen. Sindsdien is de koning onschendbaar en zijn de ministers verantwoordelijk voor het beleid. In de vergaderzaal van de Eerste Kamer hangt overigens een groot portret van Willem II, door de koning zelf aan de Kamer geschonken.

3

Binnenhof

Mauritstoren

Op deze hoek van het Binnenhof staat de Mauritstoren. De toren werd rond 1600 gebouwd in opdracht van prins Maurits, die zijn vader Willem van Oranje als stadhouder was opgevolgd. Maurits nam zijn intrek op het Binnenhof, in de panden waar nu de Eerste Kamer zit (Binnenhof 22). De stadhouders bleven hier wonen tot 1650. In dat jaar was er tijdelijk geen opvolger en begon het Eerste Stadhoudersloze Tijdperk. De Staten van Holland grepen hun kans en sloopten de stadhoudelijke vertrekken om er hun eigen vergaderzaal te bouwen, waar sinds 1849 de Eerste Kamer vergadert. De latere stadhouders verbleven in andere delen van het Binnenhof of lieten nieuwe vertrekken bouwen. Tegenwoordig vinden in de Mauritstoren vaak gesprekken plaats die moeten leiden tot de vorming van een nieuw kabinet, bijvoorbeeld na verkiezingen.

4

Buitenhof 33

Galerij Willem V

Naast een paleis aan het Binnenhof liet de laatste stadhouder Willem V in 1774 ook een eigen museum bouwen voor zijn schilderijenverzameling: de Galerij Prins Willem V. In de galerij hangen ongeveer 150 werken van vooral Nederlandse en Vlaamse schilders uit de Gouden Eeuw. Dicht op elkaar, want in de tijd van Willem V was het gebruikelijk om zo de rijkdom van een verzameling te tonen.

Naast de Galerij Willem V ligt Museum de Gevangenschap, een uit de middeleeuwen stammende gevangenis, waar allerlei martelwerktuigen ten toon worden gesteld.

5

Kneuterdijk 2B

Van Wielik

Op de hoek van de Kneuterdijk bevindt zich op nummer 2B de firma Van Wielik. In de etalage liggen koninklijke onderscheidingen, die door Van Wielik worden geproduceerd. Mensen die een lintje hebben ontvangen kunnen in de winkel terecht om bijvoorbeeld een miniatuuronderscheiding te kopen. Het 'echte' lintje draagt men alleen bij officiële gelegenheden, zo'n miniatuur kan elke dag worden gedragen. Voor het dragen van de echte onderscheidingen en de miniaturen gelden strikte regels.

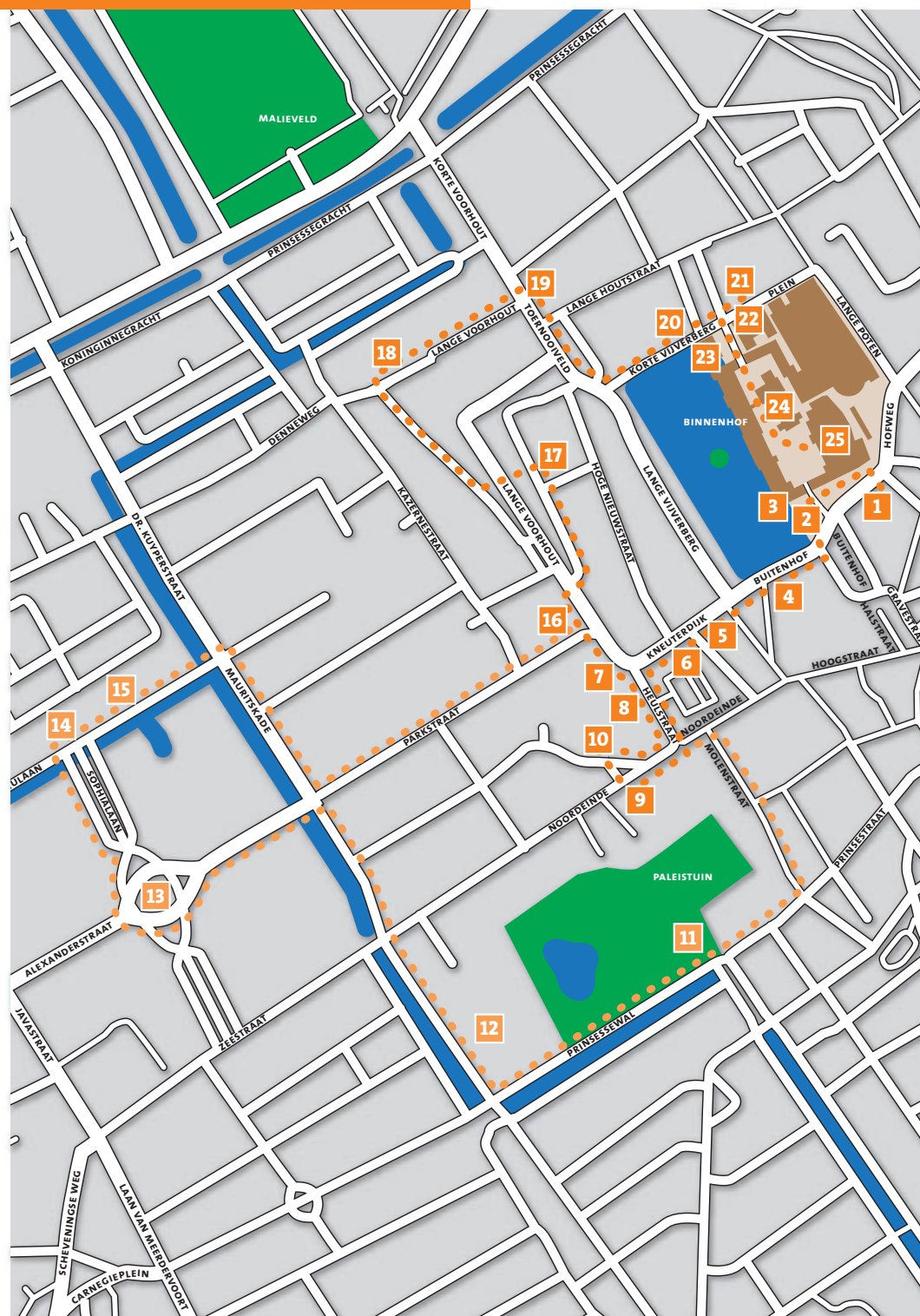

Kruis van een Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw

Omslag voorzijde

Het Haagse Grondwetpad

(Leesrichting als binnenwerk)

6

Kneuterdijk 8

Huis van Van Hogendorp

Op de Kneuterdijk woonde Gijsbert Karel van Hogendorp, één van de leden van het driemanschap dat de Oranjes na de Franse bezetting in november 1813 terughaalde naar Nederland. Een plaquette op nummer 8 laat de plek zien waar het huis van Van Hogendorp heeft gestaan. In december 1813 benoemde Willem als soeverein vorst een commissie die een nieuwe grondwet moest ontwerpen. Van Hogendorp maakte deel uit van deze commissie. Zijn schetsen vormden de basis van de grondwet van 1814. Hierin werd onder meer de erfopvolging van het Huis van Oranje-Nassau geregeld. Hoewel overtuigd oranje, onderhield Van Hogendorp een slechte persoonlijke relatie met de in 1815 tot koning ingehuldigde Willem I. Hij vond dat de koning zich – meer dan Willem lief was – aan de grondwet moest houden.

8

Heulstraat

Plaquette Heulstraat

De plaquette in de muur van het voormalige paleis Kneuterdijk herinnert aan het overleg tussen de koning en zijn adviseurs over de herziening van de grondwet in 1848, dat in dit huis plaatsvond. De macht van de koning werd ingeperkt en het parlement kreeg meer te zeggen. In dat jaar werd ook de zogenoemde ministeriële verantwoordelijkheid ingevoerd. De liberale politicus Johan Rudolf Thorbecke is de architect van de Grondwet van 1848. De plaquette is op 3 november 1948 onthuld, precies honderd jaar na de afkondiging van de nieuwe grondwet.

7

Kneuterdijk 20–22

Voormalig paleis Kneuterdijk

Het voormalige stadspaleis is in 1716 gebouwd in een bocht en heeft een volledig symmetrische gevel, met aan weerszijden identieke vleugels. In 1816 werd het gekocht door koning Willem I, als huwelijksgeschenk voor kroonprins Willem II en diens vrouw Anna Paulowna. Tot 1884 hebben hier leden van het Koninklijk Huis gewoond. Daarna heeft het gebouw diverse instanties gehuisvest. De balzaal van het voormalige stadspaleis was tussen 1945–1949 de vestigingsplaats van het Bijzonder Gerechtshof voor het arrondissement 's-Gravenhage. Dit Gerechtshof berechtte zware misdrijven die tijdens de Duitse bezetting van Nederland waren gepleegd. Sinds 1983 is het voormalige paleis in gebruik door de Raad van State, het hoogste adviesorgaan van de regering. De koningin is officieel voorzitter van de Raad, maar zij woont de vergaderingen bijna nooit bij.

9

Noordeinde 68

Paleis Noordeinde

Sinds 1984 is dit het werkpaleis van koningin Beatrix. In dit paleis ontvangt zij staatshoofden en regeringsleiders van andere landen en voert zij gesprekken met haar adviseurs over de kabinetsformatie. Ook de ondertekening van wetten en regeringsbesluiten vindt dikwijls hier plaats. Op Prinsjesdag speelt het paleis een centrale rol. Vanaf dit punt vertrekt om 13.00 uur de gouden koets met de koningin naar de Ridderzaal, waar zij de troonrede voorleest. Na terugkeer op het paleis zwaait het koninklijke gezelschap vanaf het balkon de verzamelde menigte toe. Koningin Juliana, prins Bernhard en prins Claus werden na hun overlijden in dit paleis voor het publiek opgebaard. Voor het paleis staat een standbeeld van Willem van Oranje.

10

Noordeinde

Gotische Zaal

Tegenover Paleis Noordeinde staat een merkwaardig negentiende-eeuws gebouw: de Gotische Zaal. Het is in opdracht van koning Willem II in neogotische stijl gebouwd. Willem was namelijk erg onder de indruk van deze bouwstijl, die hij kende uit zijn studietijd in Oxford. Het gebouw staat aan de achterzijde van Willems toenmalige paleis Kneuterdijk. De Gotische Zaal was bestemd voor zijn schilderijenverzameling. De zaal wordt nu onder meer gebruikt voor muziekuitvoeringen.

Kiest u ervoor om de lange route te lopen, dan wandelt u verder naar nummer 11 (Paleistuin). Houdt u liever de korte route aan, ga dan verder bij 16 (Kloosterkerk).

11

Prinsessewal

Paleistuin

De Paleistuin is tegenwoordig een gewoon stadspark. Stadhouder Frederik Hendrik, de zoon van Willem van Oranje, liet de tuin in 1609 aanleggen voor zijn moeder.

12

Hogewal

Koninklijke Stallen

Aan de Hogewal bevinden zich de Koninklijke Stallen. Hier staan de rijtuigen en paarden van het Koninklijk Huis. De Stallen zijn tevens de opslagplaats van de gouden koets, die alleen op Prinsjesdag wordt gebruikt.

13 Plein 1813 Monument Plein 1813

Het monument op het plein herinnert aan de overwinning op Napoleon en de onafhankelijkheid van Nederland in 1813: het begin van het Koninkrijk der Nederlanden. Koning Willem III legde in 1863 de eerste steen. Zijn oom Frederik onthulde het monument in 1869. Richting stad staat koning Willem I, die de eed op de grondwet aflegt. Aan de kant van de Javastraat staat het driemanschap dat de terugkeer van de Oranjes voorbereidde: Gijsbert Karel van Hogendorp, Frans Adam van der Duyn van Maasdam en Leopold van Limburg Stirum. Aan weerszijden van de Sophialaan staan twee vrouwen als personificatie van godsdienst en geschiedenis. Bovenop het monument staat de Nederlandse maagd.

Monument Plein 1813

14 Nassaulaan 12 Willemshof

De Willemshof is tegenwoordig het kantoor van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (vng), maar het gebouw heeft een oranje geschiedenis. Koning Willem II gaf opdracht tot de bouw van stallen en een manege, maar hij overleed in 1849. Zijn opvolger Willem III schonk het gebouw vervolgens aan de kerk. Een gevelsteen verwijst daarnaar. De latere koninginnen Wilhelmina en Juliana werden in deze kerk gedoopt.

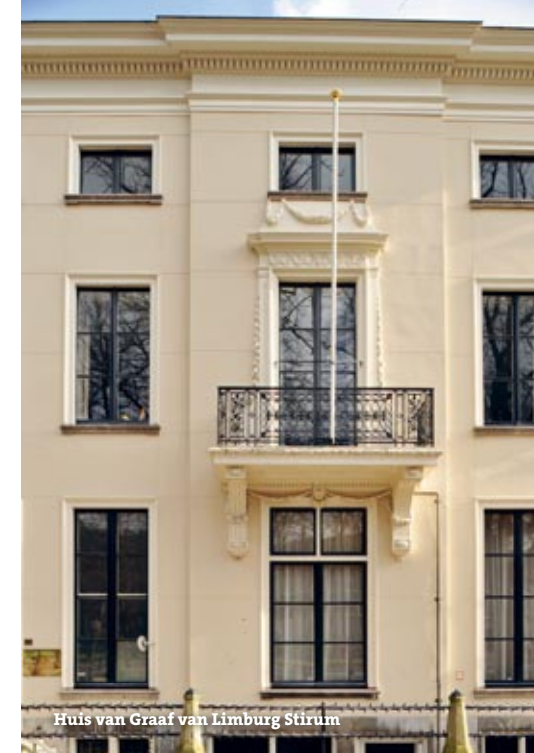
15 Nassaulaan 18 Kanselarij der Nederlandse Orden

Op Nassaulaan 18 zit de Kanselarij der Nederlandse Orden. Deze organisatie verzorgt de hele gang van zaken rond het uitreiken van koninklijke onderscheidingen, zoals lid of ridder in de Orde van Oranje-Nassau of de Orde van de Nederlandse Leeuw. Iemand voordragen voor een lintje doe je trouwens niet op de Nassaulaan, maar bij de burgemeester in de woonplaats van die persoon. De Kanselarij zorgt voor verzending van de onderscheidingen naar degene die ze op moet spelden. Dat gebeurt vooral tijdens de traditionele lintjesregen, de dag voor Koninginnedag. De Kanselarij houdt een register bij van iedereen die ooit een onderscheiding heeft gekregen.

Loop nu naar nummer 16, waar aansluiting plaatsvindt op de korte route.

16 Lange Voorhout 4 Kloosterkerk

Deze kerk was in de zeventiende eeuw het decor van felle godsdienstige twisten, waar ook de Oranjes bij betrokken waren. In 1588 werd, tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568–1648) tegen Spanje, de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden uitgeroepen. Onder de militaire leiding van prins Maurits en de politieke leiding van raadpensionaris Johan van Oldenbarnevelt ging het de Republiek voor de wind. Maar er ontstond onenigheid tussen de twee, onder andere over de wapenstilstand met Spanje, het Twaalfjarig Bestand (1609–1621), waarvan Van Oldenbarnevelt voorstander was en Maurits niet. Daar kwam al snel een theologisch meningsverschil bij. Maurits koos partij voor degenen die diensten hielden in de Kloosterkerk. Een en ander escaleerde al snel tot een politiek conflict. Maurits liet Van Oldenbarnevelt arresteren en in 1619 op het Binnenhof onthoofden.

Huis van Graaf van Limburg Stirum

17 Lange Voorhout 19 Huis van Graaf van Limburg Stirum

In 1813 kwam er een einde aan de Franse bezetting van Nederland. In november van dat jaar nam het driemanschap Gijsbert Karel van Hogendorp, Frans Adam van der Duyn van Maasdam en Leopold van Limburg Stirum voorlopig het Algemeen Bestuur op zich. Het woonhuis van Van Limburg Stirum functioneerde in die dagen als een soort 'regeringscentrum'. Op uitnodiging van het driemanschap kwam prins Willem Frederik van Oranje-Nassau, de zoon van de in 1795 naar Engeland gevluchte stadhouder Willem V, terug naar Nederland. Hij zette op 30 november 1813 in Scheveningen weer voet op Nederlandse bodem. Op het balkon van het huis van Van Limburg Stirum werd hij verwelkomd door het Nederlandse volk. Willem I werd in 1815 de eerste Oranjekoning van Nederland.

18 Lange Voorhout 74 Voormalig paleis Lange Voorhout

Hier is sinds 2002 het museum Escher in het Paleis gevestigd. Van 1901 tot haar overlijden in 1934 gebruikte koningin Emma het gebouw als haar winterpaleis. Het stond bekend als het Paleis Lange Voorhout. Later was het in gebruik als het werkpaleis van koningin Juliana. Koningin Beatrix nam vanaf 1984 Paleis Noordeinde in gebruik als werkpaleis. Daardoor verplaatste ook de balkonscene op Prinsjesdag. Jarenlang zwaaiden de leden van de koninklijke familie vanaf het balkon van Paleis Lange Voorhout naar de bezoekers van Prinsjesdag. Tegenwoordig gebeurt dit op Noordeinde.

19 Korte Voorhout 3 Koninklijke Schouwburg

Aan het begin van het Korte Voorhout staat de Koninklijke Schouwburg. Oorspronkelijk was dit het paleis van prins Karel Christiaan van Nassau Weilburg. In 1760 trouwde hij met Carolina van Oranje-Nassau (1743–1787), een zuster van stadhouder Willem V. Sinds 1804 is het in gebruik als schouwburg, waarvan koning Willem II van 1814 tot 1849 eigenaar was. Het gebouw heeft in de negentiende en twintigste eeuw verschillende renovaties ondergaan.

De Koninklijke Schouwburg

20 Korte Vijverberg 3 Kabinet der Koningin

Aan Korte Vijverberg 3 ligt het Kabinet der Koningin. Het zorgt voor de ambtelijke ondersteuning van de koningin bij de uitoefening van haar staatsrechtelijke taken en fungeert als schakel tussen koningin en ministers. De koningin spreekt niet alleen ministers, maar ook Kamerleden, leden van het Europees Parlement, commissarissen van de koningin, burgemeesters, ambassadeurs en andere hoogwaardigheidsbekleders. Deze gesprekken worden allemaal door het Kabinet voorbereid. Dat geldt ook voor de werkbezoeken die de koningin aflegt. Een gevelsteen herinnert eraan dat het gebouw ooit het woonhuis van de negentiende-eeuwse antirevolutionaire politicus Guillaume Groen van Prinsterer was. In de Tweede Wereldoorlog had NSB-leider Anton Mussert hier een kantoor, de Secretarie van Staat der NSB. Op 7 mei 1945 werd hij in dit gebouw gearresteerd.

21 Korte Vijverberg 8 Mauritshuis

Dit museum heet officieel het Koninklijk Kabinet van Schilderijen, maar is beter bekend als het Mauritshuis. Het is een van de drukst bezochte musea van Den Haag, met onder andere het *Gezicht op Delft* van Johannes Vermeer, *De Stier* van Paulus Potter en *De anatomische les van dr. Nicolaes Tulp* van Rembrandt. Het gebouw is van oorsprong een stadspaleis, gebouwd tussen 1633 en 1644. Vanaf 1685 was het Mauritshuis een soort hotel, waar gasten van de Staten-Generaal werden ondergebracht. De naam verwijst naar de man die het liet bouwen: graaf Johan Maurits van Nassau-Siegen. Hij was van 1636 tot 1644 gouverneur van de Hollandse kolonie in Brazilië. Johan Maurits was familie van de Oranjes. Zijn grootvader was Jan VI de Oude, een broer van Willem van Oranje. De komende jaren zal het Mauritshuis ingrijpend worden verbouwd. De schilderijen zijn dan te zien in het Haags Historisch Museum.

22 Plein Standbeeld Willem van Oranje

Midden op het Plein staat een beeld van de Vader des Vaderlands: Willem van Oranje (1533–1584). Hij leidde de Opstand tegen de Spanjaarden en zorgde er zo voor dat Nederland een onafhankelijk land zou worden. In zijn linkerhand heeft de prins een document, waarop de namen van de steden staan die de opstand tegen de Spanjaarden zijn begonnen. Het beeld is gemaakt door de van oorsprong Vlaamse beeldhouwer Louis Royer en is in 1848 onthuld. Pas in 1648, tijdens de Vrede van Münster, werd de onafhankelijkheid van de Republiek der Verenigde Nederlanden officieel erkend. Willem van Oranje woonde overigens niet in Den Haag, maar in Delft, waar hij in 1584 door Balthasar Gerards werd vermoord. Zijn zoon en opvolger prins Maurits ging aan het Binnenhof wonen.

Huis voor democratie en rechtsstaat

Op 15 september 2011 wordt de naam Huis voor democratie en rechtsstaat gewijzigd. Vanaf die datum voeren het Instituut voor Publiek en Politiek (IPP), de Haagse Tribune en het Bezoekerscentrum Binnenhof de gezamenlijke naam ProDemos. Huis voor democratie en rechtsstaat blijft als ondertitel gehandhaafd.

Uitgave
Huis voor democratie en rechtsstaat
Hofweg 1H
2511 HH Den Haag
T (070) 33 11 777
E info@democratie-rechtsstaat.nl
I www.democratie-rechtsstaat.nl
Samenstelling
Eddy Habben Jansen
Fotografie
Bob Karhof, Ministerie van Binnenlandse Zaken, Nationale Beeldbank
Vormgeving
Puntspatie [bno], Amsterdam

Prins Maurits

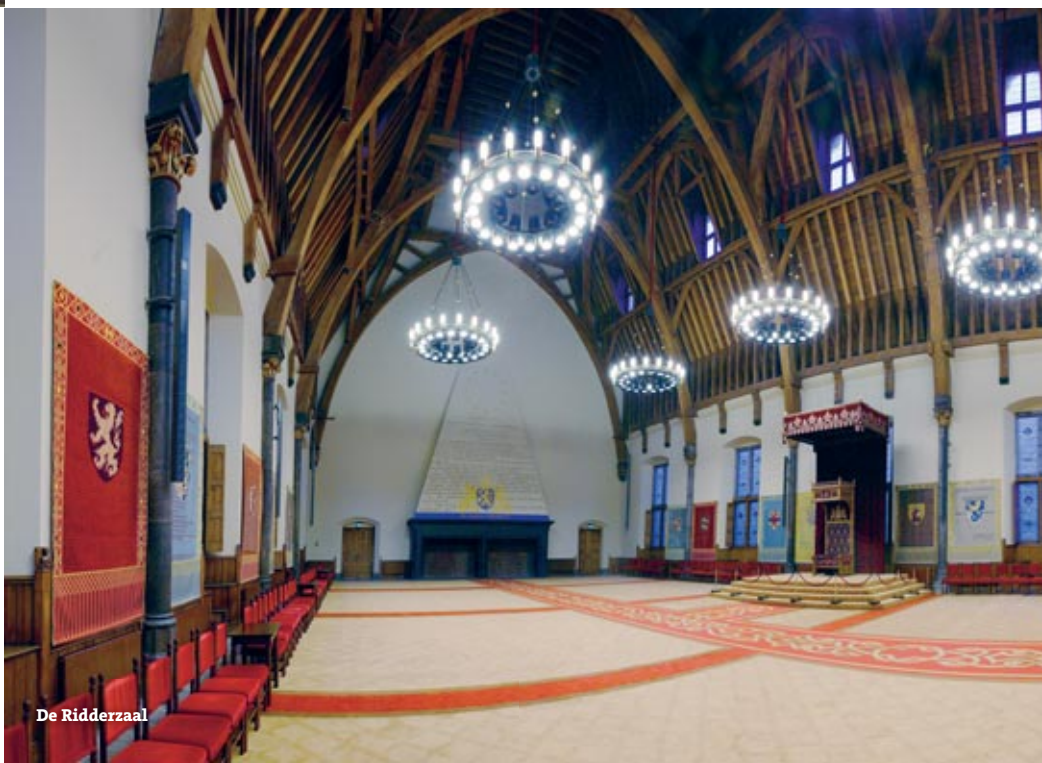
23 Binnenhof Tennisbaan van de Oranjes

De Mauritspoort of Grenadierspoort is een van de drie ingangen van het Binnenhof. Vlak voorbij de poort ligt aan de linkerkant een gedenksteen: 'Op deze plek bevond zich tussen circa 1500 en 1650 's lands eerste tennisbaan, de Caetsbaan van de Prinsen van Oranje'. De gedenksteen is aangeboden door de Oranje Tennis Club. Naar verluidt waren stadhouder Willem II en zijn zoon Willem III, de koning-stadhouder, enthousiaste tennisspelers. Zij woonden op het Binnenhof, de Caetsbaan lag dus eigenlijk in hun achtertuin.

24 Binnenhof Ridderzaal

Eén keer per jaar, op Prinsjesdag, vormt de Ridderzaal het middelpunt van de Nederlandse parlementaire democratie. Het is de dag waarop de koningin in de gouden koets van Paleis Noordeinde naar de Ridderzaal rijdt. Daar neemt zij plaats op de troon en spreekt zij de troonrede uit. De troonrede is een samenvatting van de plannen van de regering voor het komende jaar. In de zaal zitten niet alleen de leden van de Eerste en Tweede Kamer en van het kabinet, maar ook rechters, vertegenwoordigers van allerlei organisaties en ambassadeurs van andere landen. Na het voorlezen van de troonrede keert ze per gouden koets terug naar Paleis Noordeinde voor de bekende balkonscene.

TIP! U kunt de Ridderzaal dagelijks bezoeken onder begeleiding van een gids. Duur circa 30 minuten, prijs € 4,- p.p. Informatie bij het Bezoekerscentrum, Hofweg 1.

De Ridderzaal

25 Binnenhof 1A Stadhouderspaleis en balzaal Willem V

Het was stadhouder Willem V die aan het Binnenhof opnieuw een paleis liet bouwen, tegenover de vroegere stadhouderskerk. De ingang van dit complex op Binnenhof 1A is publiek toegankelijk, omdat in de hal de Erelijst van Gevallenen uit de Tweede Wereldoorlog ligt. De trap die achter deze hal te zien is leidt naar de voormalige balzaal van stadhouder Willem V. Tot 1992 was deze zaal in gebruik als vergaderzaal van de Tweede Kamer. Na een restauratie ziet de zaal er weer uit zoals de stadhouder deze heeft laten bouwen. Wel ligt er een nieuw veelkleurig tapijt en hangen er twee grote moderne kroonluchters.

Omslag achterzijde
Plattegrond
(Leesrichting 90° linksom draaien t.o.v. binnenwerk)